

تحلیل کارکرد و کارآمدی قراردادهای رازداری در گستره مالکیت‌های فکری

ابراهیم رهبری*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴۵/۰۹/۱۶

چکیده

ضرورت حفظ اسرار تجاری امری پوشیده نبوده و اهمیت آن هنگامی که اسرار مزبور واجد وصف خلاقانه باشند، مضاعف است. قرارداد رازداری تمهیدی کارا محسوب می‌شود که در مجاورت حمایت‌های قانونی که گاه مبهم یا ناکارآمد می‌نمایند، ابتکار عمل را به مبتکر می‌دهد تا به نحوی مؤثر نتایج تلاش‌های فکری خود را به موجب یک توافق در امنیت قرار دهد. این مقاله در پرتو موازین خاص مالکیت‌های فکری و از رهگذر تأمل در مقررات قانونی، آراء حقوق‌دانان و آخرین رهیافت‌های رویه قضایی، می‌کوشد تا ضمن تبیین دقیق مفهوم قرارداد رازداری، به تحلیل چگونگی عملکرد آن در عرصه دارایی‌های فکری پرداخته و نقش قابل توجهی که این دست توافقات در فراهم آوردن بستر همکاری برای بسط ایده‌های ابتکاری و شکل‌گیری روابط مبتنی بر اعتماد دارد را تحلیل کرده و نحوه مساعدت آن به تجاری‌سازی دارایی‌های فکری و دانش فنی را عیان سازد. همچنین این پژوهش نشان می‌دهد که علی‌رغم وجود مقررات حمایت‌گرانه قانونی عام و خاص در گستره مالکیت فکری، قرارداد رازداری به سبب برخورداری از قابلیت‌های ویژه، کارکردی منحصر به فرد داشته که آن را به جزء لاینفک تعاملات تجاری دارایی‌های فکری محرمانه مبدل نموده است.

کلید واژگان

توافق رازداری، قرارداد عدم افشاء، اسرار تجاری، مالکیت‌های فکری، ابداعات، دانش فنی.

* استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

Email: rahbarionlaw@gmail.com

مقدمه

در تعاملات تجاری، مبادله اطلاعات محرمانه امری معمول و در غالب موارد غیر قابل اجتناب است و دارندگان این دست اطلاعات همواره می‌کوشند تا به طرق مقتضی، بستری حفاظتی برای آنها فراهم آورند. اگر اسرار تجاری مزبور نتیجه تلاش‌های فکری و واجد وصف خلاقانه باشد، اهمیت این اقدامات مضاعف خواهد بود. «توافق رازداری»^۱ که در پی ایجاد یا تأکید بر تحقق یک رابطه محرمانه بین طرفین است، از مهم‌ترین تمهیدات حمایتی در این عرصه محسوب می‌شود که در قلمرو مالکیت‌های فکری نیز کارآمدی خود را در حفظ و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و «دانش فنی»^۲ به اثبات رسانده است. پرسش اصلی این نوشتار حول این مقوله است که قرارداد رازداری چگونه در موقعیت‌های مختلف در حفاظت از دستاوردهای فکری عمل می‌کند و در مقایسه با توافقات مشابه، آیا می‌توان به آن در حمایت مؤثر از مالکیت‌های فکری اعتماد نمود؟ فرضیه اصلی پژوهش نیز آن است که قرارداد عدم افشا به واسطه شیوه کارکردی خود، در غالب موارد تمهیدی کارآمد و گاه ضروری در حفاظت از دارایی‌های فکری محسوب می‌شود. در تحلیل موضوع در گفتار نخست، به شناخت قرارداد رازداری پرداخته و سپس بستر کارکردی قرارداد رازداری را در حین تکوین دستاوردهای فکری و پیش از تجاری‌سازی آنها تحلیل می‌نماید. گفتار سوم عملکرد قرارداد رازداری در حین تجاری‌سازی نتایج خلاقه فکری را تبیین کرده و گفتار چهارم نیز نحوه و مزیت‌های کارکردی خاص قرارداد رازداری را در گستره خاص مالکیت‌های فکری محرمانه آشکار می‌سازد. در پایان نیز نتایج حاصل از این پژوهش عرضه خواهد شد.

1. Confidentiality agreement/ accord de confidentialite.

2. Know-how.

گفتار اول: شناخت قرارداد رازداری

مبحث اول: تعریف قرارداد رازداری

علاوه بر قرارداد رازداری یا محرمانگی، عناوین و اصطلاحات مشابه دیگری نیز برای توصیف این توافق از قبیل «قرارداد عدم افشا»^۱ یا «قرارداد رازپوشی»^۲ ملاحظه می‌شود. اصطلاحات دیگری نیز نظیر «توافق افشای محرمانه»^۳ و «قرارداد افشا»^۴ در ادبیات حقوقی یافت می‌شوند که البته کمتر رایج هستند.^۵ در تعریف قرارداد رازداری برخی آن را توافقی انگاشته‌اند که مانع از تصاحب ناروای اطلاعات محرمانه توسط گیرنده می‌شود،^۶ درحالی‌که در آن از وصف اساسی قرارداد که حفظ اسرار تجاری می‌باشد، غفلت شده است. برخی در تعاریفی ابتدایی، تنها به کارکرد حفظ اطلاعات محرمانه توجه داشته و از آن به قراردادی تعبیر کرده‌اند که در آن یک طرف یا طرفین متعهد به عدم افشای اطلاعات نهانی می‌شوند؛^۷ یا پیمانی که به موجب آن، دریافت‌کننده اطلاعات محرمانه در هر نوع تعاملات تجاری، ملزم به حفظ آنها می‌گردد.^۸ در رهیافت بهتری، پاره‌ای صاحب‌نظران آن را قراردادی دانسته‌اند که به موجب آن یک طرف در برابر دیگری تعهد می‌کند تا اطلاعات معینی را محرمانه نگاه داشته و از استفاده یا افشای آنها خودداری نماید؛^۹ هرچند بعضی بر این باورند که قرارداد رازپوشی صرف، مانعی بر سر استفاده از اسرار تجاری ایجاد نمی‌کند و برای نیل به این مقصود، باید به «قرارداد منع استفاده از اطلاعات محرمانه»^{۱۰} متوسل شد که ماهیتی متفاوت از قرارداد رازداری دارد،^۱ اما به نظر می‌رسد عدم

1. Non disclosure agreement/ Accord de non divulgation.
2. Secrecy Agreement.
3. Confidential disclosure agreement.
4. Disclosure agreement.
5. Elias, Stephen & Stim, Richard, Trademark: Legal Care for Your Business & Product Name, Nolo, USA, 2013, p 394.
6. Speser, Phyllis L, The Art and Science of Technology Transfer, John Wiley & Sons, USA, 2012, p 4-3.
7. Hinkelman, Edward G& Putzi-Ortiz, Sibylla, Glossary of International Trade: Handbook of the Global Trade Community, World Trade Press, USA, 2009, p 124.
8. DelPo, Amy, The Manager's Legal Handbook, Nolo, USA, 2011, p 358.
9. Guerin, Lisa & DelPo, Amy, The Manager's Legal Handbook, Nolo, USA, 2007, p 351.
10. Non-use of confidential information

بهره‌برداری از اطلاعات رازگونه جزء در مواردی که قرارداد تجویز می‌کند نیز به‌صورت ضمنی در بطن مفهومی آن نهفته است. با عنایت به ابعاد خاص قرارداد رازداری و در تعریف جامعی از آن می‌توان گفت که توافقی است که به موجب آن، یک طرف یا طرفین متعهد می‌شوند تا اسرار تجاری افشا شده معینی را برای مدتی مشخص و در مواردی بدون محدودیت زمانی، محرمانه نگاه داشته، در اختیار اشخاص ثالث به‌صورت جزئی یا کلی قرار ندهد و علنی نسازند و از آن تنها در جهت مصرح در قرارداد استفاده نمایند.

مبحث دوم: اشکال توافقات رازداری

توافق رازداری از جهت شکل و فرم، گاه در قالب قراردادی مستقل منعقد می‌شود^۲ و در اغلب موارد در قامت یک شرط صریح یا ضمنی در متن قرارداد اصلی (قرارداد استخدای، تحقیق و توسعه، لیسانس و غیره) تبلور عینی می‌یابد.^۳ از منظری دیگر، ممکن است تعهد به رازداری متقابل باشد^۴ که نتیجه مبادله طرفینی اطلاعات ارزشمند است؛ (برای مثال در قرارداد تحقیق و توسعه مشترک) و در مواردی تعهدی یک‌جانبه است که صرفاً معطوف یک طرف که دریافت‌کننده اطلاعات محرمانه است، می‌گردد.

مبحث سوم: قلمرو قرارداد رازداری

بند اول) تمایز از تعهد قانونی به رازداری

در حیطه مالکیت‌های فکری، قرارداد رازداری ریشه در توافق طرفین برای حفاظت از اطلاعات محرمانه ابداعی دارد و باید آن را از مواردی که اشخاص یا نهادها و مراجعی که به موجب حکم مستقیم قانون مکلف به رازپوشی شده‌اند، متمایز ساخت؛ زیرا، قانون در جهت رعایت مصالحی خود، صرف‌نظر از توافق اشخاص، الزاماتی را در این خصوص به اشخاص و بنگاه‌ها و مراجع

1. Information Security Reader, Securing Intellectual Property: Protecting Trade Secrets and Other Information Assets, Butterworth-Heinemann, England, 2008, p 157.

2. O'Donnell, Ryan W et al, Intellectual Property in the Food Technology Industry: Protecting Your Innovation, Springer, Netherlands, 2008, p 78.

3. Stim, Richard, Contracts: The Essential Business Desk Reference, Nolo, USA, 2011, p 93.

4. Adoranti, Frank, The Managers Guide to Understanding Confidentiality Agreements, Global Professional Publisher, USA, 2005, p 7.

قانونی تحمیل کرده است: مطابق ماده ۵۰ قانون ثبت اختراعات طرح‌های صنعتی و علائم تجاری^۱ مصوب ۱۳۸۶، اداره مالکیت صنعتی که وظیفه ثبت و آگهی قراردادهای لیسانس دارایی‌های فکری را بر عهده دارد، ملزم است مفاد قرارداد را به صورت محرمانه نگاه دارد. ماده ۶۱ قانون مزبور نیز محاکم را ملزم نموده که در دعوی مدنی راجع به نقض حقوق مالک اختراع، برای حفظ محرمانگی اسرار تولیدی و تجاری، اقدامات لازم را معمول دارند. به این ترتیب تعهد محاکم به رازداری ناشی از حکم مستقیم قانون می‌باشد. ماده ۲۵ ق.ث.ا.ط.ص.ع.ت نیز اشعار می‌دارد که ممکن است ضمن اظهارنامه ثبت طرح‌های صنعتی، درخواست شود که انتشار آگهی ثبت از تاریخ تسلیم اظهارنامه، حداکثر تا دوازده ماه و یا اگر ادعای حق تقدم شده است، از تاریخ حق تقدم، به تأخیر افتد. بر این اساس وفق بند «د» همان ماده اداره مالکیت صنعتی پس از ثبت طرح صنعتی، نمونه طرح و مفاد اظهارنامه را منتشر نمی‌کند. به بیان دیگر متعاقب درخواست مالک طرح صنعتی مرجع یادشده، موظف به محرمانه‌داری اطلاعات تفصیلی راجع به طرح صنعتی خواهد بود. در حقوق آمریکا اگر اداره ثبت اختراعات و علائم تجاری، اختراع ادعایی را به منظور بررسی و احراز شرایط ماهوی به کارشناسان یا مراجع تخصصی ارجاع دهد، لزوماً باید با آنها قرارداد محرمانگی منعقد کند و به این ترتیب تکلیف قانونی خود به حفظ اطلاعات محرمانه را جامه عمل بپوشاند.^۲ ماده ۲۸ آیین‌نامه ق.ث.ا.ط.ص.ع.ت نیز بر وجود این تکلیف قانونی برای مراجع مذکور صحه گذاشته است. گاه تعهد به رازداری قانونی شکل خاص و غیر معمولی یافته و متوجه خود نوآور می‌شود: در تبصره ماده ۴ آیین‌نامه ثبت اختراعات و اکتشافات صنعتی نظامی ایران اصلاحی ۱۳۹۰ آمده است: «اگر اختراع و اکتشاف توسط اشخاصی در خارج از سازمان‌های دفاعی و یا به سفارش و هزینه آنها ایجاد نشده باشد، اما کاربرد عمده آن دفاعی و افشای آن به امنیت و توان دفاعی کشور ضربه بزند، دفاعی محسوب و ضمن پیشگیری از افشای آن، طبق این آیین‌نامه ثبت و

۱. از این پس از آن به ق.ث.ا.ط.ص.ع.ت یاد می‌کنیم.

2. Teska, Kirk, Patent Savvy for Managers: Spot & Protect Valuable Innovations in Your Company, Nolo, USA, 2007, p 137.

تحت حمایت قرار خواهد گرفت». بر این اساس اختراعات نظامی در نظام حقوقی ایران نیز در شمار اطلاعات محرمانه قرار گرفته و مبدع به موجب حکم قانون ملزم به نهمان‌داری آنها است.

بند دوم: تمایز از سایر توافقات محدودکننده^۱

از منظری دیگر باید پیمان رازداری را که در میان قراردادهای محدودکننده جای دارد، از توافقات مشابه متمایز ساخت. یکی از این دست پیمان‌ها «قرارداد عدم رقابت»^۲ می‌باشد که توافقی تبعی است که به موجب آن، شخصی تعهد می‌نماید تا به منظور حفظ منافع مشروعی، برای مدت محدود و متعارف و در قلمرو جغرافیایی مشخصی که متناسب با حدود منافع متعهدله هستند، به نحو مستقیم یا غیر مستقیم، از انجام فعالیت‌هایی که متضمن رقابت با متعهدله باشد، خودداری نماید. پس کارکرد اساسی این قرارداد، پیش‌بینی نوعی قیدوبند مشروع در رقابت به‌منظور حفاظت از اطلاعات محرمانه خلاقانه به‌واسطه منع موقت از انجام فعالیت‌هایی است که به افشا یا بهره‌برداری غیر مجاز از این اطلاعات منتهی می‌گردد.^۳ رویه قضایی فرانسه برای حفاظت از دانش فنی در روابط میان شرکت با مستخدمین، نقش قرارداد عدم رقابت را به رسمیت شناخته است.^۴ قرارداد دیگری که به منظور حفظ رازهای ابداعی استخدام می‌شود، «قرارداد عدم ترغیب»^۵ است که «شرط عدم مداخله»^۶ نیز خوانده می‌شود^۷ و توافقی است که به موجب آن، یک طرف تعهد می‌کند تا با عدم مداخله در روابط تجاری متعهدله، مشتریان و مستخدمان وی را، تحریک و ترغیب به پیوستن به خود یا دیگری، ننماید.^۸ علت منع نیز حفاظت از اسرار تجاری از جمله دانش فنی است. تمایز اصلی میان قرارداد رازداری و این نوع توافقات در آن است که در

1. Restrictive agreements.
2. Noncompete or not to compete agreements.
3. Dep Amar, Dipanwita, The Labor and Employment Lawyer's job: A Survival Guide, American Bar Association, USA, 2007, p133.
4. Ferry-Maccario, Nicole et al, Gestion Juridique de L'entreprise, Pearson Education, France, 2006, p183.
5. No Raiding clause, Non-Solicitation provision.
6. Agreement non- interference.
7. Franze, Laura M, Texas Employment Law, Volume 1, James Publishing, USA, 1999, p 2-32.
8. Campbell, Dennis & Meek, Susan, Comparative Law Yearbook of International Business 2001, Kluwer Law International, Netherland, 2001, p 265.

قرارداد عدم افشا، دریافت‌کننده اطلاعات صرفاً متعهد به حفظ و عدم آشکارسازی آنها برای دیگران شده و منعی در انجام فعالیت‌های مشابه مستقلاً برای خود یا رقبا نداشته و همچنین ترغیب کارمندان و همکاران سابق در الحاق به خود یا مجموعه جدید، مشروط بر اینکه با اقدامات ضد اخلاق تجاری و اعمال مغایر با رقابت منصفانه مقرون نباشد، با محذوری مواجه نیست.

گفتار دوم: بستر کارکردی قرارداد رازداری در حین تکوین دستاوردهای فکری

مبحث اول) ضرورت حفاظت از نوآوری‌های در حال تکوین

حفاظت از ایده‌های خلاقانه‌ای که در حال تکمیل و تبدیل به نتایج هستند که ممکن است در آینده تحت شمول یکی از نظام‌های مالکیت فکری قرار گیرند و بی‌تردید ارزش اقتصادی بالقوه چشمگیری دارند، ضرورتی انکارناپذیر است؛ زیرا، اصولاً شاخه‌های سنتی مالکیت فکری، از چنین ایده‌هایی پیش از عینیت یافتن یا ثبت حمایت نمی‌کنند و در این موقعیت است که قرارداد رازداری در نقش یک ابزار کارآمد حمایتی رخ می‌نماید. در حقوق فرانسه به‌خصوص هنگامی که غرض از شروع انجام یک فعالیت، دستیابی به نوآوری باشد، بر نقش ویژه قرارداد رازداری در حفاظت از اقدامات خلاقه صورت گرفته، تأکید شده است.^۱ برای مثال اگر یک اثر ادبی و هنری در قالبی که قانون مقرر داشته، عینیت نیابد و ابراز نشده باشد، نمی‌تواند از امتیازات نظام کپی‌رایت استفاده کند،^۲ اما می‌توان اثری که هنوز کامل نشده یا قالب مقصود قانون را پیدا نکرده، با اتخاذ تدابیری، محرمانه انگاشت و به موجب یک تعهد قراردادی تحت مراقبت قرار داد. در خصوص حفظ اطلاعات اختراع پیش از ثبت آن نیز قرارداد رازداری تمهید مناسبی قلمداد می‌شود؛ زیرا، در بیشتر کشورها معیار تازگی مطلق، مبنای ارزیابی اختراعات است و اگر اطلاعاتی راجع به آن علنی شود، مراجع قانونی از پذیرش آن به‌عنوان اختراع سر باز می‌زنند^۳ و بر این

1. Bitan, Hubert, Droit et Expertise des Contrats Informatiques, Wolters Kluwer, France, 2010, p 27.

2. Crawford, Tad, Business and Legal Forms for Illustrators, Skyhorse Publishing Inc., USA, 2004, p 99.

3. Knight, Gackson, Patent Strategy for Researchers and Research Managers, John Wiley & Sons, USA, 2012, p 9.

اساس اگر دستاوردی خلاقانه بدون تنظیم قرارداد محرمانگی در اختیار اشخاصی که تعهد به رازداری ندارند، قرار گیرد، این اقدام به منزله افشای ابداع بوده و مجال کسب حمایت‌های نظام اختراعات را از دارنده سلب می‌کند؛ در حالی که وجود قرارداد رازداری، خلاف قصد افشاسازی را نشان می‌دهد.^۱ در دعوی (2013) Foster v. Pitney Bowes Corp خواهان متقاضی ثبت اختراع برای یک سیستم امنیتی برای دفاتر پست الکترونیکی بود، ولی مرجع ثبت به دلیل اینکه بخش عمده‌ای از اطلاعات راجع به ابداع مزبور پیش از درخواست، علنی شده بود، شرط تازگی را احراز نکرده و تقاضای وی را نپذیرفت. خواهان سپس وارد مذاکره با شرکتی شد تا اطلاعات را به‌عنوان دانش فنی به آن عرضه کند، ولی متعاقباً مدعی سوء استفاده طرف مقابل از اطلاعات گردید. دادگاه تجدیدنظر آمریکا در رسیدگی خود دریافت که نسبت به بخش باقیمانده از داده‌ها که به باور خواهان کماکان محرمانه بوده، نه خطاری به طرف مقابل صورت گرفته و نه قرارداد رازداری منعقد شده است؛ از این‌رو، ضمن پذیرش اصل قابل حمایت بودن ابداعات رد شده در قامت دانش فنی (در صورت جمع شرایط)، دعوی خواهان را غیر قابل استماع خواند.^۲ در حقوق فرانسه نیز قرارداد عدم افشا به‌منظور حفظ شرط تازگی ابداعاتی که هنوز به ثبت نرسیده‌اند، نقش شایانی ایفا می‌کند.^۳ رأی دیوان عالی فرانسه در سال ۲۰۱۲ بر این امر صحنه گذاشته که اگر اختراعی برای ثالث افشا شود، درحالی که وی به موجب قرارداد رازداری مکلف به رازپوشی نباشد، این اقدام به احتمال زیاد به زوال وصف تازگی اختراع می‌انجامد.^۴ با وجود این قابل انکار نیست که وجود مهلت ارفاقی، تا حدودی در زدودن عواقب این موقعیت نامطلوب مؤثر است؛^۵ شایان ذکر است که حتی بعد از تسلیم اظهارنامه اختراع و تا پیش از صدور گواهی‌نامه اختراع، اگر دارنده به موجب ماده ۴۸ ق.ث.ا.ط.ص.ع.ت، قصد تجاری‌سازی حقوق ناشی از اظهارنامه اختراع را

1. Pienkos, John T, The Patent Guidebook, American Bar Association, USA, 2004, p 60.
 2. Foster v. Pitney Bowes Corp. 2013-1374, 2013-1444 United States Court of Appeals for the Federal Circuit (2013).
 3. De Maison Rouge, Olivier, L'employeur et le Droit du Travail: Pouvoir de Gestion, Pouvoir de Direction, Editions Lamy, France, 2013, p 63.
 4. Cour de cassation chambre commerciale Audience publique du mercredi 2 novembre 2011 N° de pourvoi: 10-30907.

۵. ماده ۲۶ آیین‌نامه ق.ث.ا.ط.ص.ع.ت.

داشته باشد که ضرورتاً از رهگذر به اشتراک گذاردن اطلاعات با طرف مقابل محقق می‌شود، توسل به قرارداد رازپوشی به مصلحت وی در حفظ حقوقش نزدیک‌تر است؛ زیرا، همواره احتمال رد اظهارنامه می‌رود و وجود قرارداد مزبور، فرصت حفظ دستاورد فکری را در قالب دانش فنی، فراهم می‌سازد.

مبحث دوم: قرارداد رازداری در روابط استخدامی

غالب یافته‌های فکری توسط افرادی که در استخدام بنگاه‌های تجاری یا نوآور هستند و در حین انجام وظایف محوله، به ثمر می‌نشینند. در روابط میان کارفرما و کارکنان ممکن است اطلاعات اندکی در اختیار مستخدمی گذاشته شود تا آنها را توسعه داده و مبدل به ابداعی ارزشمند نمایند. در این گستره، کارکرد توافق رازداری، تداوم بخشیدن به ارزش اقتصادی این دست‌نوآوری‌ها است.^۱ قرارداد محرمانگی همه مستخدمان درگیر فعالیت‌های نوآورانه را فارغ از جایگاهشان در بنگاه، از افشای اطلاعات مربوط به پروژه‌های دانش‌بنیان منع می‌کند. مطابق بند «ه» ماده ۵ ق.ث.ا.ط.ع.ت و همچنین ماده ۶ قانون حمایت از حقوق پدیدآوردندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، اگر دستاورد فکری ناشی از استخدام باشد، متعلق به کارفرما خواهد بود. از ملاک این مقررات می‌توان در تعیین مالک دانش فنی نیز بهره جست؛ زیرا، احتمال دارد کارفرما تمایلی به ثبت اختراع یا نرم‌افزار خود نداشته باشد. افزون بر این، اگرچه قانون صراحت ندارد اما هویدا است که این نتایج خلاقانه پیش از آنکه به‌عنوان اختراع موجودیت یابد، نوعی دانش فنی تلقی می‌شود که در مالکیت کارفرما است. بر این اساس اگر شخصی صرفاً برای انجام کار در جهت دستیابی به یک نوآوری خاص استخدام شده و کارفرما منابع لازم را برای وی تدارک دیده باشد، به موجب یک شرط رازداری ضمن قرارداد استخدام، موظف به محرمانه‌داری اطلاعات مربوطه خواهد بود.^۲ اگر فردی به‌طور خاص برای هدف تولید ابداعات، استخدام نشده باشد، دو وضعیت ممکن است رخ

1. Burge, David A, Patent and Trademark Tactics and Practice, John Wiley & Sons, USA, 1999, p 107.

2. Jester, Michael H, Patents and Trademarks Plain & Simple, Career Press, USA, 2004, p 165.

دهد؛ یا اینکه در قرارداد شرطی درج شده که مقرر می‌دارد مستخدم قبل از حصول دارایی فکری، از تمام حقوق ناشی از آن صرف‌نظر کرده و آن را به کارفرما واگذار خواهد کرد که این موضوع در مواد قانونی فوق‌الذکر نیز انعکاس یافته است و در این شرایط، شرط رازداری مندرج در این توافق، مستخدم را از افشای اطلاعات مربوط به ابداع باز می‌دارد.^۱ اما در غیاب این شرط انتقالی، اگر کارمند مذکور در اثر تلاش‌های فکری و با بکارگیری منابع خود، به ابداعی نائل شود، نتیجه حاصله به خود وی تعلق دارد، حتی اگر یافته مزبور مربوط به حوزه تجارت و کاری کارفرما باشد.^۲ این موضوع از مفهوم مخالف بند «ه» ماده ۵ ق.ت.ط.ص.ع.ت نیز قابل استنباط است. اگر ارزیابی‌ها حاکی از آن باشد که ابداع به مستخدم تعلق دارد، کارفرما در چنین موقعیتی بر مبنای یک شرط صریح یا ضمنی رازپوشی، مکلف به محرمانه نگاه داشتن اطلاعات متعلق به مستخدم خواهد بود. وضعیت مشابه دیگر در وضعیتی بروز پیدا می‌کند که مستخدم بدون اینکه برای ابداع استخدام شده یا توافقی برای انتقال ابداعات در میان باشد، در طول رابطه کاری و با استفاده از منابع کارفرما، به ابداعاتی دست می‌یابد؛ در این صورت، ابداع یاد شده در مالکیت وی باقی می‌ماند، اما کارفرما نیز به واسطه فراهم آوردن بستر تکوین آن، نوعی حق غیر انحصاری در استفاده از دستاورد فکری خواهد یافت که موسوم به «حق مکان»^۳ است^۴ و بی‌تردید اگر ابداع مزبور در شکل دانش فنی باشد، کارفرما به موجب شرط رازداری مکلف به عدم افشای اطلاعات مذکور خواهد بود.

مبحث سوم: قرارداد رازداری در فعالیتهای تحقیق و توسعه

برای انجام تحقیق و توسعه که نقطه آغاز فرایند دستیابی به دارایی‌های فکری است، چند طریق عمده وجود دارد: گاه بنگاه‌ها در چارچوب اهداف خود از رهگذر «تحقیق و توسعه داخلی»^۵ و

1. Stein, Jotham S, Executive Employment Law: Protecting Executives, Entrepreneurs and Employees, Oxford University Press, England, 2011, p 123.

2. Barrett, Margreth, Intellectual Property, Aspen Publishers Online, USA, 2008, p 24.

3. Shop right.

4. Bouchoux, Deborah, Intellectual Property: The Law of Trademarks, Copyrights, Patents, and Trade Secrets for the Paralegal, Cengage Learning, Canada, 2008, pp 448-9.

5. In-house research and development

به‌طور مستقل و با اتکا به منابع انسانی، مالی و تکنولوژیک خود، فرایند تحقیق و توسعه را دنبال می‌کنند.^۱ در این وضعیت بنگاه می‌کوشد تا حد امکان، مبادی افشای فناوری را سد نماید؛ زیرا، همواره احتمال درز اطلاعات به بیرون وجود دارد که این وضعیت از طریق جابه‌جایی محققان و پایش همیشگی رقبا تشدید می‌گردد؛ از این‌رو، استفاده از توافق محرمانگی در چنین شرایطی، مبدل به امری معمول شده است.^۲ در شیوه دیگری، بنگاه تمام یا بخشی از فعالیت‌های تحقیق و توسعه خود را چه در هنگام تکوین و چه در مرحله تکمیل ابداعات، به‌صورت یک پروژه به پیمانکار واگذار می‌کند. بر اساس ماده ۳۲ قانون قرارداد فناوری چین، در چنین موقعیتی شرط عدم افشا جزء لاینفک قرارداد پیمانکاری خواهد بود. گاه فعالیت‌های تحقیق و توسعه از مسیر همکاری با مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی محقق می‌شود.^۳ در این دست قراردادهای نیز یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها، مراقبت از اطلاعات خلاقه اولیه‌ای است که امید زیادی در به ثمر رسیدن آنها وجود دارد و شرط رازداری در این میان در نیل به این مهم، نقش بسزایی ایفا می‌کند.^۴ گاه کل فرایند سرمایه‌گذاری و پیگیری اهداف تحقیق و توسعه، به‌صورت مشترک انجام می‌پذیرد و در برخی موارد یک طرف، صرفاً سرمایه لازم را تأمین اعتبار کرده و طرف دیگر امور تحقیقاتی را به سامان می‌رساند.^۵ گاه طرفین به‌صورت مستقل هریک بخشی از کار را انجام داده و نهایتاً از ترکیب یافته‌های طرفین، غایت مشترک از انجام تحقیق و توسعه برآورده می‌شود.^۶ هنگامی که در خصوص امکان همکاری قطعیتی وجود ندارد و در عین حال مبادله اطلاعات نهانی خلاقانه اجتناب‌ناپذیر است، توسل به قرارداد عدم افشا طریقی ناگزیر و البته مؤثر قلمداد می‌شود.^۷

1. Aswathappa, International Business, Tata McGraw-Hill Education, India, 2010, p 280.
2. Sun, Yifei et al, Global R&D in China, Routledge, England, 2013, p 16.
3. Hitt, Michael A et al, Strategic Management: Competitiveness and Globalization: Concepts & Cases, Cengage Learning, Canada, 2009, p 184.
4. Cavalla, David et al, Modern Strategy for Preclinical Pharmaceutical R&D, John Wiley & Sons, USA, 1997, p 78 .
5. Child, John et al, Cooperative strategy, Oxford University Press, England, 2005, p 114.
6. Chiesa, Vittorio & Frattini, Federico, Evaluation and Performance Measurement of Research and Development, Edward Elgar Publishing, USA, 2009, pp 5-6.
7. Bader, Martin A., Intellectual Property Management in R&D Collaborations, Springer, Netherlands, 2006, p 155.

حین انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه نیز نقش شرط رازداری بارز است: وفق رهیافت بند ۲ ماده ۳ «مقرره سال ۲۰۱۰ کمیسیون اتحادیه اروپا در خصوص کاربست ماده (۳) ۱۰۱ معاهده نسبت به اقسام معینی از قراردادهای تحقیق و توسعه» گاه انجام تحقیقات مستلزم مبادله دانش فنی است و مسلماً دریافت‌کننده موظف به محافظت از آنها به موجب شرط رازپوشی ضمن قرارداد اصلی خواهد بود و همچنین مطابق بند ۳ همان ماده اگر بهره‌برداری از نتایج تحقیقات حاصله از قرارداد، در گرو دستیابی به دانش فنی از پیش موجود باشد، دارنده موظف است این دارایی فکری را در اختیار شریک تحقیق و توسعه قرار دهد که در چنین موقعیتی نیز دسترسی مقرون به یک شرط رازداری خواهد بود. همچنین همان‌گونه که ماده ۳۲ فصل سوم قانون قرارداد فناوری چین، اشعار می‌دارد در تحقیقات مشترک، نتایج حاصله متعلق به همه اطراف قرارداد است و باید اذعان کرد که اگر این نتیجه در قالب دانش فنی باشد، توسل به شرط عدم افشا ضمن قرارداد تحقیق و توسعه، در حمایت از این آفریده فکری اثرگذار خواهد بود. اگر فعالیت‌های تحقیقاتی یا توسعه‌ای به نقطه مورد انتظار نرسد و یکی از شرکا از ادامه کار و پرداخت هزینه‌ها انصراف دهد، درحالی‌که طرف دیگر تمایل بر پیگیری تحقیقات داشته باشد، می‌تواند از طرف انصراف‌دهنده بخواهد تا برای در امنیت قرار دادن اطلاعات محرمانه‌ای که تا آن زمان حاصل شده، به الزامات یک قرارداد رازداری رضایت دهد تا در صورتی که تلاش‌های فکری شریک پیگیر به نتیجه مطلوب برسد، قادر به بهره‌گیری از ثمرات فعالیت خود باشد.^۱

گفتار سوم: نقش قرارداد رازداری در مرحله تجاری‌سازی دارایی‌های فکری

مبحث اول: قرارداد رازداری در طول مذاکرات ابتدایی

آنچه گاه در تجاری‌سازی اطلاعات محرمانه در قلمرو مالکیت‌های فکری مورد مذاکره قرار می‌گیرد، اطلاعات محرمانه خلاقانه است. در مرحله ارزیابی و در طول مذاکرات که گریزی از

1. Galloch, Alain, *Recommandation en Matière de Confidentialité et Propriété Intellectuelle*, 2013; Available at: www.anrt.asso.fr/.../reco_confidentialite_pi_a-galloch, p 2. Last visited: 15/2/2014.

تبادل اطلاعات محرمانه نیست، قرارداد رازداری نقش شایانی ایفا می‌کند.^۱ توافق رازپوشی با اشخاصی نظیر طراحان و سازندگان محصول، بازاریابان، طراحان علائم تجاری، سرمایه‌گذاران، شرکای احتمالی و هرکسی که بتواند در تجاری‌سازی مالکیت‌های فکری به‌ویژه دانش فنی اثرگذار باشد، منعقد می‌شود تا بررسی‌های اولیه در خصوص امکان برقراری تعاملات تجاری صورت گیرد.^۲ در قراردادهای واگذاری تجارت که دانش فنی بخشی از دارایی‌های بنگاه را تشکیل می‌دهد، فروشنده ناگزیر است تا اطلاعاتی هرچند کلی در خصوص آن در اختیار خریدار بالقوه بگذارد تا وی را قادر به اتخاذ تصمیم صحیحی درباره انجام معامله کند. بر این اساس لازم است با بکارگیری قراردادهای رازداری، التزامی مبنی بر رازپوشی به عهده آنها گذاشته شود.^۳ نمونه دیگر در هنگام ادغام و تملک شرکت‌ها مطرح می‌شود که طرفین و مالکان اصلی شرکت‌های صاحب فناوری، در هنگام مذاکرات، با طرف مقابل قرارداد رازداری منعقد کرده و آنها را در جریان دانش فنی متعلق به خود می‌گذارند تا زمینه ارزیابی واقعی امکان ادغام و تملک مهیا شود.^۴ گاه ملاحظه شده است که در هنگام مذاکرات، بنگاه‌های تجاری ضمن آنکه به موجب قرارداد محرمانگی خود را مقید به حفظ اطلاعات محرمانه می‌بینند، به موجب قرارداد مشابهی، نوآور را نیز از افشای اطلاعات برای رقبا منع می‌کنند که این محدودیت لزوماً باید کوتاه‌مدت باشد؛ زیرا، مانع از اطلاع تجاری‌سازی دستاورد فکری می‌شود درحالی‌که احتمال می‌رود رقبا در این فاصله مجال آن را پیدا کنند که ابداع مشابهی را به نتیجه و بهره‌برداری برسانند.^۵

1. Wolf, Ronald C, The Complete Guide to International Joint Ventures with Sample Clauses and Contracts, Kluwer Law International, Netherlands, 2011, p 98.

2. Bird, Pamela, Inventing For Dummies, John Wiley & Sons, USA, 2011, p 8-2.

3. Low, David, Commercial Management: Theory and Practice, John Wiley & Sons, USA, 2013, p 224.

4. Miller, Edwin L, Mergers and Acquisitions: A Step-by-Step Legal and Practical Guide, John Wiley & Sons, USA, 2011, p 2-4.

5. Farle, James J, The Executive MBA for Engineers and Scientists, CRC Press, USA, 2010, p 218.

مبحث دوم: توافق رازداری در هنگام انعقاد و اجرای قراردادهای تجاری سازی

در قراردادهایی که به اشکال متنوع برای بهره‌برداری از دانش فنی منعقد می‌شوند، مسئله رازداری موضوعی حیاتی و از مفاد بنیادین توافق قلمداد می‌شود. از طرفی همان‌گونه که اشاره شد برقراری تعاملات تجاری بدون افشای این اطلاعات محرمانه دشوار است و از دیگر سو، این دغدغه وجود دارد که علنی شدن دانش فنی نه تنها به حیات حقوقی و اقتصادی آن خاتمه می‌دهد، بلکه بر اعتبار و ادامه اجرای قرارداد اصلی نیز تأثیر بگذارد. هرگاه موضوع قرارداد لیسانس متضمن اجازه بهره‌برداری از دانش فنی باشد، شرط رازداری از اساسی‌ترین مفاد قرارداد خواهد بود که همراه با سایر تمهیدات حفاظتی، نقش مهمی در حفظ دستاورد فکری دارد^۱ به این ترتیب، لیسانس‌گیرنده نمی‌تواند دانش فنی را بدون اجازه لیسانس‌دهنده در اختیار ثالث بگذارد و در حقیقت یکی از علت‌های منع اعطای لیسانس فرعی، مسئله عدم کنترل بر نحوه انتشار دانش فنی و عدم حصول اطمینان از کاربست تمهیدات حفاظتی و دشوار شدن شناسایی مسئول احتمالی افشاکننده آنها است. در قرارداد فرانشیز نیز شیوه‌های انجام تجارت ابتکاری و محرمانه که از عناصر اصلی این قرارداد بشمار می‌آید، ممکن است حسب راهبردهای فرانشیزدهنده، نوعی دانش فنی قلمداد شود و مشمول حمایت‌های شرط رازداری قرار گیرد.^۲ در قراردادهای سرمایه‌گذاری مشترک نیز اگر سرمایه یک طرف یا طرفین در قالب دانش فنی باشد، طرف مقابل به موجب شرط رازپوشی، مکلف به حفظ محرمانگی آنها می‌باشد.^۳ در شرایط خاصی، تعهد به رازداری معطوف به دارنده دانش فنی می‌شود؛ در قرارداد «واگذاری مالکیت»^۴ دانش فنی انتقال‌دهنده در راستای منافع انتقال‌گیرنده و بر اساس یک شرط عدم افشاء، متعهد به نگهداری و عدم استفاده از دانش فنی می‌گردد؛ زیرا، با قطع علاقه، دیگر حقی نسبت به آن ندارد. در هنگام

1. Koch, Stéphanie, Ajoutez de la Valeur à vos Innovations, Protégez-les: Les Réponses de la Propriété Intellectuelle, Edipro, France, 2012, p 51.

2. Barkoff, Rupert M & Selde, Andrew C, Fundamentals of Franchising, American Bar Association, USA, 2008, p 82.

3. Gutterman, Alan, A Short Course in International Joint Ventures, World Trade Press, USA, 2002, p 46.

4. Assignment.

تجاری‌سازی مالکیت‌های ادبی و هنری نیز می‌توان از قابلیت‌های توافق رازداری در راستای رعایت مصالح تجاری دارنده استفاده کرد؛ مثلاً در صنعت فیلم‌سازی، سازنده فیلم گاه با نویسنده و سایر عوامل، قرارداد محرمانگی تنظیم می‌کند که تا پیش از نمایش عمومی فیلم، اطلاعاتی درباره جزئیات ساخت و تولید و داستان آن منتشر نشود.^۱ نکته شایان ذکر آن است که در مواردی پس از دریافت دانش فنی، افشای آن برای مدیران و کارکنان مجموعه اجتناب‌ناپذیر است؛ از این‌رو، ضمن آنکه دسترسی تنها باید به اشخاصی که ضرورت دارد، محدود شود،^۲ دریافت‌کننده در جهت اجرای تعهد خود به حفظ محرمانگی، باید با تمام کارکنانی که به اطلاعات مزبور دسترسی یافته‌اند، قرارداد رازداری منعقد کند؛ زیرا، آنها طرف توافق اصلی رازداری بشمار نمی‌روند.^۳ همین وضعیت در خصوص سایر اشخاصی که در تعاملات تجاری با گیرنده دانش فنی قرار می‌گیرند نیز صدق می‌کند.

مبحث سوم: قرارداد رازداری پس از خاتمه قرارداد اصلی

گاهی علی‌رغم آنکه رابطه قراردادی و تجاری اصلی اعم از استخدامی، لیسانس، فرانسیز و غیره خاتمه یافته و دیگر مجوزی برای استفاده از دانش فنی وجود ندارد، اما از آنجا که حفظ محرمانگی دانش فنی برای دارنده ضرورتی مداوم است، به موجب توافق رازداری، تعهد به محرمانه‌داری به بعد از گسست تعاملات نیز تعمیم پیدا می‌کند.^۴ در پرونده Hallmark Cards, Inc. v. Murley, (2013) دادگاه تجدیدنظر آمریکا، توافقی که پس از خاتمه رابطه استخدامی کارمند سابق را از افشا یا استفاده از دانش فنی منع می‌کرد را نافذ قلمداد کرد.^۵ دیوان عالی

1. Garon, Jon, *The Independent Filmmaker's Law and Business Guide*, Chicago Review Press, USA, 2009, pp 185-6.

2. Dion, Michel, *L'éthique de l'entreprise*, Les Editions Fides, France, 2007 p 85.

3. Wormald, Chris & Abell, Mark, *Alternative Corporate Re-engineering: Building Businesses Through Third Party Relationships and Expansion Into New Markets*, Sweet & Maxwell, England, 2011, p. 88; Bai, Benjamin J. & Guoping Da, "Strategies For Trade Secrets Protection in China", *Northwestern Law Journal of Technology and intellectual property*, V.9, N.7, 2011, P 370.

4. Junghans, Claas & Levy, Adam, *Intellectual Property Management: A Guide for Scientists, Engineers, Financiers, and Managers*, John Wiley & Sons, USA, 2008, p 111.

5. *Hallmark Cards, Inc. v. Murley*, 2013 U.S. App. LEXIS 917 (8th Cir. Jan. 15, 2013).

فرانسه نیز در سال ۲۰۰۸ بر لازم‌الاجرا بودن شرط رازداری در قراردادهای استخدامی پس از خاتمه روابط، صحه گذاشته است.^۱ همچنین در حقوق این کشور پس از انقضای قرارداد لیسانس نیز، شرط رازداری به حیات و ایفای نقش حمایتگرانه خود ادامه خواهد داد.^۲ اما پرسش قابل طرح آن است که بازه زمانی این توافق تا چه میزان است؟ و آیا توافق رازداری بدون محدودیت زمانی معتبر می‌باشد؟ در برخی دیدگاه‌ها در حقوق فرانسه، قرارداد رازداری مقید به زمان و مکان خاصی نیست.^۳ در مقابل دادگاه تجدیدنظر ایالت آریزونا در قضیه Orca Communications Unlimited, LLC v. Noder (2013) مدعی شده که شرط رازداری نیز مانند سایر قراردادهای محدودکننده، باید مقید به زمان و مکان خاصی باشد تا از اعمال تحمیلات بی‌دلیل به گیرنده اطلاعات اجتناب شود.^۴ در رأی دیگری^۵ دادگاه تجدیدنظر ایالت نیوجرسی در سال ۲۰۱۳ تصریح کرد که صرف عدم وجود محدودیت زمانی در قرارداد رازپوشی، لزوماً به بی‌اعتباری آن منجر نمی‌شود.^۶ اما تحلیل‌های یاد شده دقیق نیست و باید اذعان داشت که بسته به ماهیت اسرار تجاری، دوره‌های محدودیت رازپوشی متغیر خواهد بود: ماهیتا دسته‌ای از این دارایی‌ها، دوره محرمانه کوتاهی دارند.^۷ در این صورت، اگر مدت محدودیت قراردادی بیش از میزان متعارف باشد، احتمال بی‌اعتباری قرارداد قوت می‌گیرد؛ زیرا، نباید از اعمال محدودیت‌های غیر موجه دفاع کرد. اما حیات و اعتبار بعضی از اقسام دانش فنی را نمی‌توان مقید به زمان خاصی

1. Arrêt de cassation partielle de la Chambre sociale de la Cour de cassation rendu le 19/03/2008 .
2. Jassogne, Christian, *Traité Pratique de Droit Commercial*, V. 2, Kluwer, France, 1990, p. 720.
3. Nakache, Audry, *Protection du Secret de Fabrique*, 2013; Available at: <http://www.nakache-avocat.com/index.php/publications-3/35-publications-g-droit-de-la-propriete-intellectuelle/39-protection-du-secret-de-fabrique> Last visited: 15/2/2014.
4. Orca Communications Unlimited, LLC v. Noder, No. 12-0183 (Ariz. Ct. App. Oct. 17, 2013).
5. UCB Mfg., Inc. v. Tris Pharma, Inc., No. C-0200-10 (2013)
6. Milliken & Co. v. Morin, 399 S.C. 23, 731 S.E.2d 288(S.C. 2012); Available at: <http://www.nexsenpruet.com/insights/sc-supreme-court-upholds-confidentiality-and-holdover-inventions-assignment-clauses-in-employment-agreement>.
7. Miller, Roger L & Jentiz, Gaylord A, *Business Law Today*, South Western College, USA, 2005, p 157.

نمود و گاهی اطلاعات مزبور قابلیت آن را دارند تا مدت زیادی ارزش خود را حفظ کنند؛ (نظیر فرمول کوکاکولا) از این رو، جواز افشای آنها پس از گذشت مدت زمان مشخصی، معادل تجویز تجاوز به آنها است که حقوق دارنده را به طور جدی به مخاطره می‌اندازد. از این رو است که در ذیل ماده ۵(۳) «مقرره اتحادیه اروپا در خصوص اجرای ماده (۳) ۱۰۱ معاهده کارکرد اتحادیه اروپا نسبت به اقسام توافقات عمودی و رویه‌های جمعی»^۱ مصوب ۲۰۱۰، امکان انعقاد قرارداد رازداری به صورت نامحدود پیش‌بینی شده است.

گفتار چهارم: تحلیل شیوه کارکردی و مزیت‌های قرارداد رازداری

معدودی بر این باورند که امضای قرارداد رازداری و ایجاد محدودیت در انتشار دستاوردهای خلاقانه، ذی‌نفع را مبدل به غارتگر می‌کند؛ چون هدف از نوآوری، بهبود زندگی بشری بوده و اشخاص با محرمانه نگاه داشتن اطلاعات فناورانه، به این غایت اساسی پشت می‌کنند.^۲ همسو با این نوع نگرش، در حقوق فرانسه اشاره شده که در لیسانس نرم‌افزارهای منبع باز، شرط رازداری محملی ندارد؛ زیرا، چنین توافقی در مغایرت با مقصود اصلی از انتشار این دست‌پدیده‌های فکری است.^۳ صرف‌نظر از این دیدگاه محدودنگر، ضرورت وجود و کارکرد توافقات رازداری، ممکن است با چالش‌هایی مواجه شود: برخی معتقدند که با وجود تعهدات قانونی به عدم افشا، دیگر نیازی به توسل به توافقات رازداری احساس نمی‌شود.^۴ به تعبیر دیگر، سازوکارهای نظام اسرار تجاری در حمایت از نوآوری‌های محرمانه کفایت کرده و قرارداد محرمانگی در این میان، واجد نقش مستقلی نمی‌باشد. یا در «روابط امانی»^۵ نظیر مناسبات میان لیسانس‌دهنده و لیسانس‌گیرنده،

1. Commission Regulation No 330/2010 of 20 April 2010 on the application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union to categories of vertical agreements and concerted practices.

2. Feist, Richard et al, Technology and the Changing Face of Humanity, University of Ottawa Press, Canada, 2010, p 101.

3. Bitan, Hubert, Droit des Créations Immatérielles: Logiciels, Bases de Données, Wolters Kluwer, France, 2010, p 209.

4. Grant, Gohn et al, Patents, Registered Designs, Trade Marks and Copyright For Dummies, John Wiley & Sons, USA, 2011, p 238.

5. Fiduciary relationships.

تعهد به رازداری از مشخصات تعاملات طرفین بوده^۱ و بنابراین اتکا به شرط رازداری تحصیل حاصل است. در موقعیت‌های خاص دیگری که امکان اعمال هم‌زمان سایر نظام‌های مالکیت فکری وجود دارد نیز، شاید استفاده از توافقات رازداری فاقد ضرورت انگاشته شود؛ برای مثال اگر نمایشنامه‌نویسی تمایل به همکاری با کارگردان تئاتری داشته باشد، با انعقاد قرارداد رازداری، در صدد محرمانه نگاه داشتن اثر هنری خود پیش از نمایش عمومی آن برمی‌آید، درحالی که اثر به محض به وجود آمدن و نگاشته شدن، تحت موازین کپی‌رایت قرار گرفته و ظاهراً توافق رازپوشی نوعی حمایت خاص و اضافی برای دارنده اثر مهیا نمی‌کند.^۲ اگرچه گاه نمی‌توان هم‌پوشانی حمایتی یا کارکرد موازی بین توافقات رازداری و سایر ابزارهای قانونی را انکار کرد، اما این دست توافقات واجد ویژگی‌ها و عملکرد خاصی هستند که حکایت از اهمیت و کارایی مستقل آنها در عرصه حمایت از نوآوری‌های محرمانه دارد. با همین نگرش، دیوان عالی فرانسه در رأیی که در سال ۲۰۱۲ صادر کرده بر قابلیت جمع میان اسباب مختلف از جمله تجاوز به مالکیت‌های فکری و دانش فنی از یک‌سو و نقض قرارداد رازداری و مسئولیت قراردادی از جانب دیگر تأکید کرده و اعمال هر دو راهبرد قانونی و قراردادی را تجویز نموده است.^۳ در ادامه به بیان این ویژگی‌های کارکردی می‌پردازیم.

1. Aplin, Tanya et al, Gurry on Breach of Confidence: The Protection of Confidential Information, Oxford University Press, England, 2012, N. 9-130.

2. Alberstat, Philip, Media Production Agreements: A User's Guide for Film and Programme Makers, Routledge, England, 2013, p 275.

3. Cour de cassation chambre commerciale Audience publique du mardi 11 septembre 2012 N° de pourvoi: 11-21322.

مبحث اول: جایگزینی تعهد رازداری ناشی از رابطه امانی

رابطه امانی در طول اجرای قرارداد اصلی پابرجا است و با خاتمه آن گسسته شده و دیگر قابل استناد نیست تا دریافت کننده دانش فنی را متعهد به رازداری کند و از این رو، توسل به یک قرارداد عدم افشا که بتواند محرمانگی اطلاعات را در چنین شرایطی تضمین کند، حیاتی است.^۱

مبحث دوم: فراهم آوردن زمینه حمایت قانونی

فارغ از بحث ضمانت اجرای قراردادی، یکی از شروط بنیادین حمایت از اسرار تجاری آن است که دارنده تدابیر متعارفی در محافظت از اطلاعات محرمانه به کار بسته باشد؛ در ارزیابی موضوع، غالباً انعقاد قراردادهای رازداری شرط تحقق این عنصر قلمداد می شود.^۲ در دعوی Convolve, Inc. v. Compaq Computer Corp (2013) دادگاه تجدیدنظر آمریکا صراحتاً اظهار داشت که در غیاب یک قرارداد رازداری کتبی، به دشواری می توان پذیرفت که دارنده اقدامات متعارف و لازم را برای حفظ دانش فنی مورد منازعه تدارک دیده است.^۳

مبحث سوم: تبیین دقیق و صریح تعهد به رازپوشی

در تعهدات قانونی رازداری، بسیاری از جنبه های مربوط به موضوع تعهد، حدود تعهدات طرفین و ماهیت اطلاعات محرمانه، مبهم است، اما وجود یک قرارداد رازداری محدوده اسرار ابتکاری را مشخص کرده و با تشریح جزئیات آنچه محرمانه تلقی می شود، زوایای تاریک را روشن کرده و ابهامات احتمالی که راه سوء استفاده را می گشاید، برطرف می سازد. به تعبیر دیگر، قرارداد رازداری مسلماً امنیت بیشتری برای دارنده دانش فنی پدید می آورد.^۴ علاوه بر این موارد، باید توجه داشت که گاه شرایط به گونه ای است که یک شخص متعارف خود را در استفاده آزادانه از

1. IChemE, International Form of Contract, IChemE, USA, 2007, p 84.

2. Reyes, Anthony et al, Cyber Crime Investigations: Bridging the Gaps Between Security Professionals, Law Enforcement, and Prosecutors, Syngress, USA, 2011, p 307.

3. Convolve, Inc. v. Compaq Computer Corp No. 2012-1074 Court of Appeals, Federal Circuit (2013).

4. Ranson, Paul, Legal Aspects of Outsourcing Contracts in the Pharmaceutical Industry: A Practical Guide, Pharamlicensing, USA, 2006, p 34.

اطلاعاتی که به وی سپرده شده، مجاز می‌بیند، اما وجود قرارداد و تعهد صریح مندرج در آن، مانع از شکل‌گیری این باور می‌شود. یا به‌عکس، شرایط ظاهری دارنده دانش فنی را قائل به وجود تعهد به محرمانگی کرده است، درحالی‌که این مهم در گرو انعقاد توافق عدم افشا می‌باشد. در قضیه (2012) Fail-Safe, LLC v. A.O. Smith Corp در یک پیمان سرمایه‌گذاری مشترک تحقیقاتی، طرفین قصد انجام فعالیت با استفاده از اطلاعات فنی یکدیگر را داشتند بدون آنکه در قرارداد اصلی ذکری از شرط رازداری کرده باشند. بعد از آنکه بستر همکاری فراهم نشد، طرفین یکدیگر را متهم به نقض محرمانگی کردند، اما دادگاه تجدیدنظر آمریکا بر این باور بود که بر خلاف تصور آنها، برقراری هر نوع رابطه‌ای لزوماً دربردارنده التزام به رازداری نیست؛ به‌ویژه که در این مناسبات، طرفین اقدامات کافی در این زمینه ترتیب نداده بودند و تبادل اطلاعات به‌صورت داوطلبانه صورت گرفته، بی‌آنکه اشاره‌ای صریح به محرمانگی داده‌های خلاقانه شده باشد و قرارداد محرمانگی منعقد گردد. بنابراین آنها نمی‌توانند مدعی سوء استفاده از دارایی‌های فکری نهانی یکدیگر شوند.^۱ علاوه بر مطالب یاد شده، باید اذعان داشت که توافق رازداری تعهد مستقیمی معطوف دریافت‌کننده می‌کند که وی را در حفاظت از اطلاعات محرمانه حساس‌تر سازد.^۲

مبحث چهارم: تدارک بستر همکاری و کاهش مخاطرات تحقیق و توسعه

در خصوص برآورد امکان و قابلیت انجام فعالیت‌های تحقیقاتی با سایر بنگاه‌ها یا شرکای بالقوه، توافق رازداری که به‌صورت صریح و دقیق مرزهای اطلاعات ابتکاری محرمانه اولیه و همچنین هدف مشترک در دستیابی به دانش فنی خاصی را روشن می‌کند، در جلوگیری از بروز منازعات آتی و کاهش مخاطرات ورود در فعالیت‌های تحقیق و توسعه، نقش بسزایی داشته و انگیزه‌های نوآوران را تقویت می‌کند.^۳

1. Fail-Safe, LLC v. A.O. Smith Corp 11-1354 The Court of Appeal (2012).

2. Epstein, Michael S, Epstein on Intellectual Property, USA, Aspen Law and Business Publishers, 1998, p 2/5.

3. Waller, Francis J, Writing Chemistry Patents and Intellectual Property: A Practical Guide, John Wiley & Sons, USA, 2011, p 10-2.

مبحث پنجم: مساعدت خاص به تجاری‌سازی دارایی‌های فکری

قرارداد رازداری زمان کافی برای نوآور مهیا می‌سازد تا درخصوص شرایط بازار پیش از صرف هزینه‌های هنگفت و پیش از ثبت دستاورد خود، تحقیق نماید.^۱ افزون بر این، گاه تعهد رازداری ناشی از قرارداد، مستقیماً معطوف حفاظت از دانش فنی نیست، بلکه حواشی تعاملات تجاری را در امنیت قرار داده و زمینه تجاری‌سازی و اشاعه آن را فراهم می‌آورد؛ به این توضیح که مثلاً: مالک یک اختراع یا علامت تجاری هنگامی حاضر به انعقاد لیسانس یا فرانسیز می‌گردد که طرف مقابل به موجب یک توافق، حفظ محرمانگی برخی اطلاعات مالی و سازمانی را بپذیرد باشد که به لحاظ رقابتی، اهمیت زیادی برای دارنده مالکیت فکری دارد و بدون حصول اطمینان از عدم افشای آنها، تمایلی به برقراری رابطه تجاری حول دارایی‌های فکری نخواهد داشت.

مبحث ششم: بازدارندگی از طرح ادعاهای خلاف واقع

گیرنده اطلاعات محرمانه خلاقانه در ضمن قرارداد رازداری، شخصاً اقرار می‌کند که اطلاعات وصف محرمانه دارند و به این ترتیب متعاقباً نمی‌تواند مدعی عادی بودن اطلاعات مزبور شود.^۲ به علاوه، در قرارداد محرمانگی، اشاره صریح به مالک اطلاعات می‌گردد و به این منوال طرح ادعاهایی نظیر آنکه مستخدمی دستاوردهای خلاقه را حاصل کار یا مهارت‌های خود معرفی کند،^۳ یا محققى اظهار دارد که خود قبلاً در حال تحقیق بر روی موضوع بوده و به‌طور مستقل به دانش فنی دست یافته است، دشوار خواهد شد.^۴

مبحث هفتم: تسهیل اثبات تجاوز به دانش فنی و نقض تعهد به رازداری

بی تردید وجود قرارداد رازداری اثبات اینکه دانش فنی وجود داشته و مورد افشا یا سوء استفاده قرار گرفته است را تسهیل می‌کند. در دعوی (2013) *NexTUNE, Inc. v. McKinney*

1. Bird, Pamela, op.cit, p 8-2.

2. Rogers, James, op.cit, p 24.

3. Torremans, Paul et al, Intellectual Property and TRIPS Compliance in China: Chinese and European Perspectives, Edward Elgar Publishing, USA, 2007, p 156.

4. O'Connell, Donald, Harvesting External Innovation: Managing External Relationships and Intellectual Property, Gower Publishing, Ltd., USA, 2012 p 72.

اطلاعات محرمانه ابتکاری یک شرکت فعال در حوزه موسیقی دیجیتالی، در اختیار خواننده قرار گرفت تا به منظور بررسی همکاری مشترک مورد مطالعه و مرور سریع قرار گیرد، بی آنکه قرارداد رازداری امضا شود. پس از عدم حصول توافق، خواهان مدعی شد که طرف مقابل از داده‌های مزبور سوء استفاده کرده ولی دادگاه منطقه‌ای آمریکا تحقق این اقدام غیر قانونی را احراز نکرد و معتقد بود خواننده عمداً اطلاعات را به خاطر نسپرد تا متعاقباً از آنها بهره‌برداری کند و در غیاب قرارداد عدم افشا، نمی‌توان قائل به وقوع تجاوز به دارایی فکری شد.^۱ در حقیقت اثبات خطا و نقض قرارداد و عدم پایبندی به تعهد رازپوشی و ورود خسارت، سهل‌تر از مسئولیت غیر قراردادی ناشی از علنی ساختن دانش فنی و نادیده گرفتن موازین مربوطه خواهد بود. به‌طور مثال اگر یک اثر ادبی و هنری منتشر نشده که قاعداً تحت نظام کپی‌رایت قرار دارد، بدون تنظیم قرارداد رازداری، در اختیار شخصی قرار گیرد که متعاقباً با اعمال تغییراتی در مرجع اصلی و از طریق شبیه‌سازی آن، اثری به ظاهر جدید عرضه نماید، اثبات دعوی نقض کپی‌رایت گاه به سختی به نتیجه مطلوب خواهد رسید؛ زیرا، صرف شباهت داشتن جزئی یا ایده گرفتن از طرحی را همواره نمی‌توان نوعی تجاوز بشمار آورد؛ اما وجود یک توافق رازداری ضمن آنکه اثبات نقض محرمانگی اطلاعات خلاقانه را ساده‌تر خواهد کرد، شانس دارنده اثر ادبی و هنری را در حفاظت از مایملک خود افزایش می‌دهد.^۲ البته نمی‌توان مدعی شد که استفاده از قرارداد محرمانگی طریقی است که در همه جوانب، حقوق دارنده را تضمین می‌نماید و یا عدم وجود آن، همواره منافع وی را دچار مخاطرات جدی می‌کند؛ مثلاً: اگر قبل از ثبت ابداعی، اطلاعات بدون به‌کارگیری قرارداد رازداری علنی شود و شخص دیگری با استفاده از این فرصت، اختراعی به نام خود ثبت کند، در غیاب قرارداد، همه چیز از دست نمی‌رود؛ زیرا، می‌توان تقدم اختراع را از طریق اسناد و مدارک دیگری اثبات کرد؛ اما مسلماً وجود این توافق، از صرف هزینه‌های اضافی جلوگیری کرده و اثبات ادعا را سهل‌تر خواهد نمود.^۳

1. NexTUNE, Inc. v. McKinney C12-1974 TSZ United States District Court, W.D (2013).

2. Leland, Caryn R, Licensing Art & Design, Skyhorse Publishing Inc., USA, 1995, pp 26-7.

3. Rogers, James, op.cit, p 22.

مبحث هشتم: مقایسه کارکردی با سایر توافقات محدودکننده

قرارداد رازداری پیوند نزدیکی با قرارداد عدم رقابت و عدم ترغیب، در منع استفاده غیر مجاز از دانش فنی دارد. اگر مقصود صرفاً حمایت از نوآوری‌های محرمانه باشد، قرارداد رازداری که با چالش اندکی مواجه بوده و با سهولت بیشتری به مورد اجرا گذاشته می‌شود، گزینه مناسب و کارایی محسوب می‌گردد؛ به عبارت بهتر، در اعتبار قرارداد محرمانگی تردیدهای کمتری مطرح است درحالی که تزییقاتی که توافق عدم رقابت به وجود می‌آورد، آن را در مظان اتهام لطمه به فرایندهای رقابتی، ساختار تجاری و آزادی اشتغال اشخاص قرار می‌دهد و به همین جهت در حقوق غالب کشورها از جمله فرانسه، اصل اولیه، بی‌اعتباری توافق مزبور است^۱؛ در نقطه مقابل توافقات عدم افشا در همه ایالت‌های آمریکا به لحاظ حقوقی نافذ قلمداد می‌شود.^۲ از منظری دیگر، قراردادهای رازپوشی ممکن است همیشه در کاهش این خطر که دریافت‌کننده دانش فنی از آن سوء استفاده نمی‌کند، مؤثر نباشد و به دیگر سخن، از برخی جهات فاقد کارآمدی شرط عدم رقابت است؛^۳ زیرا، قرارداد رازداری گاه در شرایط خاصی برای حمایت همه‌جانبه از اطلاعات محرمانه از ظرفیت کافی برخوردار نمی‌باشد. برای مثال حتی اگر مستخدم با حسن نیت عمل کرده و دانش فنی را حفظ نماید، احتمال دارد در شغل جدید خود در موقعیتی قرار گیرد که به «افشای اجتناب‌ناپذیر»^۴ اطلاعات محرمانه منجر شود و در چنین موقعیتی تدبیر کارا، صرفاً ممانعت وی از انجام فعالیت‌های مشابه بر اساس یک توافق عدم رقابت است.^۵ از همین رو است که اگر شروط محدودکننده مقرون یکدیگر باشند، کارایی چشمگیری در حفاظت از دانش فنی خواهند داشت.^۶

1. Rizos, Fabienne, *Le Droit du Travail au Quotidien*, Le Moniteur des Pharmacies, France, 2010, p 26.

2. Mische, Shannon, *How to Create a Noncompete Agreement*, Nolo, USA, 2002, p 1/4.

3. OECD, *Supporting Investment in Knowledge Capital, Growth and Innovation*, OECD Publishing, France, 2013, p 266.

4. Inevitable disclosure .

5. Phillips, Joseph F, "Inevitable Disclosure through on Internet Lens", *William & Mary Law Review*, V.45, I.1, 2003, p 395.

6. Stim, Richard, *Patents, Copy right & Trade mark an Intellectual Property Desk Reference*, Nolo, USA, 2012, pp 539-40.

نتیجه‌گیری

توافق رازداری که گاه به صورت قراردادی مستقل و غالباً در قامت یک شرط ضمن قراردادهای دیگر، رخ می‌نماید، در قلمرو مالکیت‌های فکری، تدبیری ارزشمند، مناسب و کارآمد در حفظ اطلاعات محرمانه ابتکاری و جلوگیری از سوء استفاده از آنها بشمار می‌آید. این قرارداد ضمن اینکه مجال افشای اسرار خلاقانه را فراهم می‌آورد، چتر حفاظتی خود را بر سر آنها گسترانده و برای دارنده این اطمینان را به وجود می‌آورد که ایده‌ها و یافته‌های فکری به صورت راز باقی مانده و در معرض عموم یا رقبا قرار نمی‌گیرند. قرارداد رازداری موجب می‌شود تا زمینه به اشتراک‌گذارن ایده‌های خلاقانه با اشخاص یا بنگاه‌هایی که امکان تکمیل یا جامه عمل پوشاندن به آنها را دارند، مهیا شود؛ زیرا، در این مرحله نظام‌های مالکیت فکری به سبب عدم تحقق کامل دارایی فکری، فرصت ارائه حمایت‌های خاص خود را نمی‌یابند؛ در عین حال بدون تدارک بستری برای همکاری - که قرارداد رازپوشی آن را محقق می‌سازد- فضای اعتماد میان طرفین شکل نمی‌گیرد. در واقع قرارداد عدم افشا به نوبه خود سبب دستیابی به ابتکارات شده و به اشاعه آنها مساعدت و افری می‌کند و در ارتقای نظام تکنولوژیک مؤثر می‌افتد. بر این اساس تضعیف جنبه‌های کارکردی این توافقات، ریسک سرمایه‌گذاری در تولید ابداعات را افزایش می‌دهد که پیامدهای ناگوار آن کاملاً معطوف به نظام تجاری و مالکیت‌های فکری می‌گردد.

دانش فنی قوام یافته‌ای که موضوع قراردادهای تجاری نظیر لیسانس، فرانسیز و سرمایه‌گذاری مشترک قرار می‌گیرد، مستقیماً تحت تدابیر حمایتی قرارداد محرمانگی بوده و دارنده این قسم دارایی‌های فکری، بدون حصول اطمینان از اتخاذ اقدامات مراقبتی مصرح در توافق، حاضر به ورود به تعاملات تجاری با دریافت‌کننده اسرار خلاقانه نمی‌شود. از سوی دیگر نیز برای شخصی که دانش فنی را به موجب قراردادی به تملک خود در می‌آورد، مسئله حیاتی حفظ محرمانگی آن توسط دارنده سابق بوده و ابزار نیل به این مهم، همان شرط رازپوشی می‌باشد. در حقیقت در این گستره، مأموریت توافق رازداری، تداوم بخشیدن به ارزش اقتصادی این نوع نوآوری‌ها است.

اگرچه حمایت‌های قانونی از اطلاعات محرمانه ابتکاری در دسترس بوده و یا در مواردی امکان اعمال هم‌زمان راهکارهای حمایتی سایر نظام‌های مالکیت فکری نیز وجود دارد، اما قابل انکار

نیست که گاه قلمرو حمایت‌های قانونی مبهم و تمهیدات آنها ناکافی است و در چنین شرایطی، احتمال جدی بروز مناقشات در آینده می‌رود. برای رفع این کاستی‌ها، قرارداد رازداری نقش مهمی ایفا می‌کند؛ زیرا، در توافقات مزبور، ماهیت اسرار خلاقانه و مالک آنها تبیین شده و همچنین حدود گستره بهره‌برداری از آنها و چگونگی اتخاذ تدابیر و تمهیدات حفاظتی به‌طور دقیق، صریح و روشن مشخص می‌گردد؛ این چارچوب که مورد قبول گیرنده واقع شده نه تنها در آتیه مانع از طرح ادعاهای واهی نظیر عدم وقوف به ماهیت رازگونه اطلاعات یا ادعای مالکیت جزئی و کلی آنها و همچنین مشروعیت بهره‌برداری‌های غیر مجاز و غیره می‌شود، به دلیل وجود ظرفیت‌های قراردادی، اثبات دعاوی نقض تعهد به رازداری را نیز تسهیل نموده و به محاکم مساعدت زیادی در ارزیابی موضوع در پرتو شفافیت قرارداد رازداری کرده و حمایت‌های قابل اعتنایی برای مبتکران مهیا می‌سازد.

در راستای افزایش کارآمدی قراردادهای رازداری، نباید حساسیت‌های بیش از حد در خصوص شرایط اعتبار آنها (از جمله تبیین دقیق اطلاعات محرمانه به‌عنوان موضوع قرارداد که دارنده به احتمال زیاد تمایلی به شرح تفصیلی آنها ندارد و یا لزوم محدود بودن مدت قرارداد) به خرج داد؛ زیرا، عملکرد این توافقات بر خلاف قراردادهایی نظیر عدم رقابت که تضییقات زیادی را متوجه شرایط فعالیت متعهد می‌کند، صرفاً معطوف بر حفظ و عدم استفاده از اسرار تجاری ابداعی است. با وجود این، اگرچه در مقایسه با قراردادهایی نظیر عدم رقابت، توافق رازداری ممکن است از برخی جهات فاقد کارایی لازم باشد، ولی امتیازات کارکردی و سهولت اجرای آن، مزیتی انکارناشدنی بشمار می‌آید که اگر مقرون به ضمانت اجراهای اضافی نظیر وجه التزام‌های سنگین برای نقض تعهد به محرمانگی شود، مبدل به ابزاری قدرتمند در حفاظت از دستاوردهای فکری خواهد شد.

در فضای تجاری ایران که مقررات قانونی و موازین حقوقی ناظر به اسرار تجاری و به‌ویژه دانش فنی دچار کاستی‌ها و ابهامات عمیق است، فعالان بازار برای تضمین حقوق خود نسبت به اطلاعات خلاقانه و حفظ محرمانگی آنها، ابزاری مناسب‌تر و کارا تر از قرارداد عدم افشا که مفاد و الزامات آن توسط خود طرفین تعیین شده، در اختیار ندارند. به‌خصوص که توافقاتی نظیر عدم رقابت، به‌واسطه ناشناخته بودن در بازار و همچنین عدم ترسیم یک چارچوب حقوقی دقیق، هنوز

یک تکیه‌گاه مطمئن برای بنگاه‌های ایرانی به منظور حمایت از مالکیت‌های فکری بشمار نمی‌آیند. در طریق بهره‌گیری از قرارداد رازپوشی، راهکارهای مطروحه در این تحقیق، در حد بضاعت خود راهگشا است، اما از منظری کلان‌تر، بی‌شک ورود نظام‌مند قانون‌گذار به موضوع و همچنین مداخله اصولی رویه قضایی، می‌تواند در تبیین هرچه بیشتر ابعاد توافقات رازداری و تثبیت آنها در مناسبات تجاری حول دارایی‌های فکری نقش شایانی ایفا کند.

فهرست منابع

1. Adoranti, Frank, *The Managers Guide to Understanding Confidentiality Agreements*, Global Professional Publisher, USA, 2005.
2. Alberstat, Philip, *Media Production Agreements: A User's Guide for Film and Programme Makers*, Routledge, England, 2013.
3. Aplin, Tanya et al, *Gurry on Breach of Confidence: The Protection of Confidential Information*, Oxford University Press, England, 2012.
4. Aswathappa, *International Business*, Tata McGraw-Hill Education, India, 2010.
5. Bader, Martin A., *Intellectual Property Management in R&D Collaborations*, Springer, Netherlands, 2006.
6. Bai, Benjamin J. & Guoping Da, "Strategies For Trade Secrets Protection in China", *Northwestern Law Journal of Technology and intellectual property*, V. 9, N. 7, 2011.
7. Barkoff, Rupert M & Selde, Andrew C, *Fundamentals of Franchising*, American Bar Association, USA, 2008.
8. Barrett, Margreth, *Intellectual Property*, Aspen Publishers Online, USA, 2008.
9. Bird, Pamela, *Inventing For Dummies*, John Wiley & Sons, USA, 2011.
10. Bitan, Hubert, *Droit des Créations Immatérielles: Logiciels, Bases de Données*, Wolters Kluwer, France, 2010.
11. Bitan, Hubert, *Droit et Expertise des Contrats Informatiques*, Wolters Kluwer, France, 2010.
12. Bouchoux, Deborah, *Intellectual Property: The Law of Trademarks, Copyrights, Patents, and Trade Secrets for the Paralegal*, Cengage Learning, Canada, 2008.
13. Chiesa, Vittorio & Frattini, Federico, *Evaluation and Performance Measurement of Research and Development*, Edward Elgar Publishing, USA, 2009.
14. Child, John et al, *Cooperative strategy*, Oxford University Press, England, 2005.
15. Crawford, Tad, *Business and Legal Forms for Illustrators*, Skyhorse Publishing Inc., USA, 2004.

16. De Maison Rouge, Olivier, L'employeur et le Droit du Travail: Pouvoir de Gestion, Pouvoir de Direction, Editions Lamy, France, 2013.
17. DelPo, Amy, The Manager's Legal Handbook, Nolo, USA, 2011.
18. Dep Amar, Dipanwita, The Labor and Employment Lawyer's job: A Survival Guide, American Bar Association, USA, 2007.
19. Dion, Michel, L'éthique de l'entreprise, Les Editions Fides, France, 2007.
20. Elias, Stephen & Stim, Richard, Trademark: Legal Care for Your Business & Product Name, Nolo, USA, 2013.
21. Farle, James J, The Executive MBA for Engineers and Scientists, CRC Press, USA, 2010.
22. Feist, Richard et al, Technology and the Changing Face of Humanity, University of Ottawa Press, Canada, 2010.
23. Ferry-Maccario, Nicole et al, Gestion Juridique de L'entreprise, Pearson Education, France, 2006.
24. Gallochat, Alain, "Recommandation en Matiere de Confidentialité et Propriété Intellectuelle", 2013.
25. Garon, Jon, The Independent Filmmaker's Law and Business Guide, Chicago Review Press, USA, 2009.
26. Grant, Gohn et al, Patents, Registered Designs, Trade Marks and Copyright For Dummies, John Wiley & Sons, USA, 2011.
27. Guerin, Lisa & DelPo, Amy, The Manager's Legal Handbook, Nolo, USA, 2007.
28. Gutterman, Alan, A Short Course in International Joint Ventures, World Trade Press, USA, 2002.
29. Hinkelman, Edward G& Putzi-Ortiz, Sibylla, Glossary of International Trade: Handbook of the Global Trade Community, World Trade Press, USA, 2009.
30. Hitt, Michael A et al, Strategic Management: Competitiveness and Globalization: Concepts & Cases, Cengage Learning, Canada, 2009.
31. IChemE, International Form of Contract, IChemE, USA, 2007.
32. Information Security Reader, Securing Intellectual Property: Protecting Trade Secrets and Other Information Assets, Butterworth-Heinemann, England, 2008.
33. Jassogne, Christian, Traité Pratique de Droit Commercial, V. 2, Kluwer, France, 1990.

34. Jester, Michael H, Patents and Trademarks Plain & Simple, Career Press, USA, 2004.
35. Knight, Gackson, Patent Strategy for Researchers and Research Managers, John Wiley & Sons, USA, 2012.
36. Koch, Stéphanie, Ajoutez de la Valeur à vos Innovations, Protégez-les: Les Réponses de la Propriété Intellectuelle, Edipro, France, 2012.
37. Leland, Caryn R, Licensing Art & Design, Skyhorse Publishing Inc., USA, 1995.
38. Litan, Robert E, Handbook on Law, Innovation and Growth, Edward Elgar Publishing, USA, 2011.
39. Low, David, Commercial Management: Theory and Practice, John Wiley & Sons, USA, 2013.
40. Mische, Shannon, How to Create a Noncompete Agreement, Nolo, USA, 2002.
41. Miller, Edwin L, Mergers and Acquisitions: A Step-by-Step Legal and Practical Guide, John Wiley & Sons, USA, 2011.
42. Miller, Roger L & Jentiz, Gaylord A, Business Law Today, South Western College, USA, 2005.
43. Nakache, Audry, "Protection du Secret de Fabrique", 2013; Available at: <http://www.nakache-avocat.com/index.php/publications-3/35-publications-g-droit-de-la-propriete-intellectuelle/39-protection-du-secret-de-fabrique> Last visited: 15/2/2014.
44. O'Donnell, Ryan W et al, Intellectual Property in the Food Technology Industry: Protecting Your Innovation, Springer, Netherlands, 2008.
45. O'Connell, Donald, Harvesting External Innovation: Managing External Relationships and Intellectual Property, Gower Publishing, Ltd., USA, 2012.
46. OECD, Supporting Investment in Knowledge Capital, Growth and Innovation, OECD Publishing, France, 2013.
47. Phillips, Joseph F, "Inevitable Disclosure through on Internet Lens", William & Mary Law Review, V.45, I.1, 2003.
48. Pienkos, John T, The Patent Guidebook, American Bar Association, USA, 2004.
49. Ranson, Paul, Legal Aspects of Outsourcing Contracts in the Pharmaceutical Industry: A Practical Guide, Pharmalicensing, USA, 2006.

50. Reyes, Anthony et al, *Cyber Crime Investigations: Bridging the Gaps Between Security Professionals, Law Enforcement, and Prosecutors*, Syngress, USA, 2011.
51. Rizos, Fabienne, *Le Droit du Travail au Quotidien, Le Moniteur des Pharmacies*, France, 2010.
52. Speser, Phyllis L, *The Art and Science of Technology Transfer*, John Wiley & Sons, USA, 2012.
53. Stein, Jotham S, *Executive Employment Law: Protecting Executives, Entrepreneurs and Employees*, Oxford University Press, England, 2011.
54. Stim, Richard, *Contracts: The Essential Business Desk Reference*, Nolo, USA, 2011.
55. Stim, Richard, *Patents, Copy right & Trade mark an Intellectual Property Desk Reference*, Nolo, USA, 2012.
56. Stim, Richard, *Profit From Your Idea: How to Make Smart Licensing Deals*, Nolo, USA, 2010.
57. Sun, Yifei et al, *Global R&D in China*, Routledge, England, 2013.
58. Teska, Kirk, *Patent Savvy for Managers: Spot & Protect Valuable Innovations in Your Company*, Nolo, USA, 2007.
59. Torremans, Paul et al, *Intellectual Property and TRIPS Compliance in China: Chinese and European Perspectives*, Edward Elgar Publishing, USA, 2007.
60. Waller, Francis J, *Writing Chemistry Patents and Intellectual Property: A Practical Guide*, John Wiley & Sons, USA, 2011.
61. Wolf, Ronald C, *The Complete Guide to International Joint Ventures with Sample Clauses and Contracts*, Kluwer Law International, Netherlands, 2011.
62. Wormald, Chris & Abell, Mark, *Alternative Corporate Re-engineering: Building Businesses Through Third Party Relationships and Expansion Into New Markets*, Sweet & Maxwell, England, 2011.